

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Обґрунтовано, що валютні операції комерційних банків займають значну частину у банківській діяльності країни, оскільки це сприяє покращенню зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання. Зазначено, що у банківській міжнародній практиці досі не існує єдиної універсальної схеми обліку валютних операцій. На основі проведеного дослідження встановлено, що зарубіжні країни використовують різні методи відображення операцій з іноземною валютою. Розглянуто окремі аспекти вдосконалення обліку валютних операцій у вітчизняних банках, проаналізовано методика їх обліку та запропоновано методичні підходи, спрямовані на підвищення якості обліку, з метою ефективного управління валютними операціями.

Ключові слова: комерційні банки, валютні операції, облік валютних операцій, курсові різниці, вдосконалення обліку.

Постановка проблеми

Одним із напрямів банківського бізнесу є його діяльності на валютному ринку, яка представлена як операціями клієнтів, так і безпосередньо власними операціями банків. Дані операції є новими для вітчизняної банківської системи порівняно з банківськими системами розвинутих країн світу. Значне зростання валютних операцій у діяльності банків та одночасна присутність широкого спектра валютних ризиків вимагає детального дослідження економічного змісту, процедури проведення та обліку валютних операцій.

Аналіз останніх досліджень

Дослідженням обліку валютних операцій займалася досить значна кількість зарубіжних вчених, а саме: В. Беті, Ж. Вігуру, П. Касон, Дж. Маккензі,

Д. Малет, Ю. С. Масленченков, В. К. Немцінов, К. Г. Парфьонов, М. Піраєр, А. Прост та вітчизняні науковці, серед яких: І. В. Жиглей, Л. І. Жидєєва, Н. Б. Литвин, А. В. Максименко, О. І. Степаненко, А. С. Гальчинський, О. В. Дзюблюк, А. О. Єпіфанов, Л. М. Кіндрацька та ін. Не зважаючи на наявність розробок та рекомендацій з обліку валютних операцій, вони не дають цілісного уявлення про особливості їх обліку у банках. Тому дане питання залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Мета, завдання та методика дослідження

Метою дослідження є розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення обліку валютних операцій комерційних банків України.

Об'єктом дослідження є процес вдосконалення обліку валютних операцій комерційних банків. Методологічну частину дослідження становлять такі економічні методи: теоретичного узагальнення – використовувався при формулюванні категорії валютні операції та висновків дослідження; аналізу та синтезу – при розробці класифікації валютних операцій тощо.

Результати дослідження

Динамічний процес розвитку зовнішньоекономічної діяльності комерційних банків України вимагає теоретичного обґрунтування економічного змісту категорії «валютні операції». У вітчизняній та зарубіжній спеціальних економічних літературах відсутній однозначний підхід щодо трактування даних понять. Основним нормативним документом, що регламентує порядок обігу, регулювання та контролю валютних цінностей на Україні є Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р., № 15-93 в редакції від 27.09.2014р.

Відповідно до п. 2 ст. 1 Декрету КМУ, валютні операції – це:

- операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- господарські операції, вартість яких визначається в іноземній валюті, або ті, що потребують розрахунків в іноземній валюті;
- операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей [2].

Валютні операції – це операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, включаючи операції з використання валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, а також операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію країни та за її межі валютних цінностей [3].

Комерційні банки мають право здійснювати валютні операції за умови відповідності спеціальним вимогам НБУ, до яких належать підключення до міжнародних інформаційних систем; підключення до електронної міжнародної системи платежів в іноземній валюті (S.W.I.F.T. тощо); наявності обладнання спеціального операційного залу (дилерської кімнати, бек-офісу) з організацією охорони і системою допуску тощо.

Класифікація валютних операцій наведена на рис.1.

Вибір методу обліку валютних операцій здійснюється країною самостійно, залежно від історичного розвитку, традицій, рівня розвитку науки й економіки та умов господарювання. Так, наприклад, у країнах із високим рівнем інфляції практикується оцінювання валютних коштів за поточним курсом.

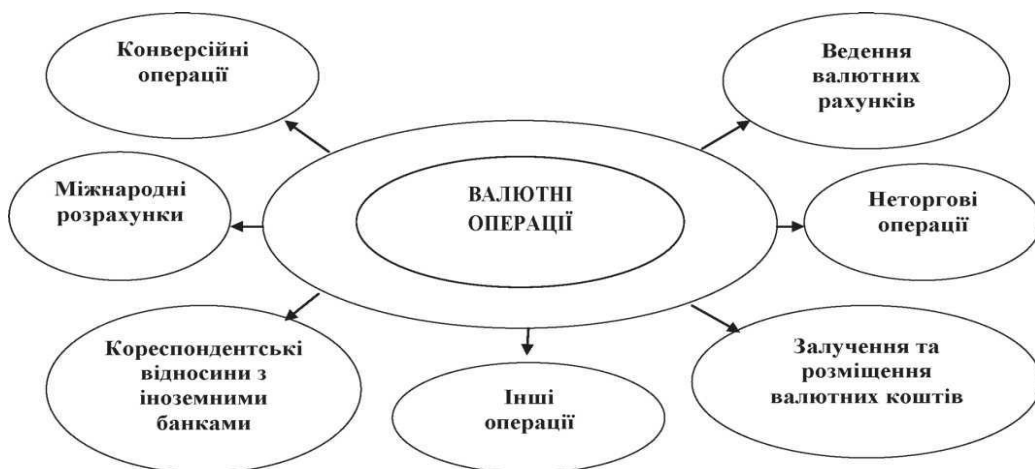


Рис. 1. Класифікація валютних операцій

Джерело: адаптовано [1].

План рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків дає можливість повністю відобразити розрахунки в іноземній валюті й реально оцінити валютні активи та пасиви банку.

Операції з іноземною валютою за балансовими рахунками відображаються за такими курсами:

а) за офіційним валютним курсом на дату валютування відображається іноземна валюта у подвійній оцінці – за номіналом й гривневою еквіваленті (доходи та витрати, що нараховані, отримані або сплачені в іноземній валюті; усі зарахування і списання з кореспондентського рахунка, у тому числі внесок в іноземній валюті до статутного капіталу, куплена-продана іноземна валюта тощо);

б) за ринковим курсом гривні у разі купівлі-продажу іноземної валюти за гривні;

в) за офіційним валютним курсом гривні на дату нарахування, отримання і сплати доходів та витрат в іноземній валюті. У разі здійснення виправних проведення за рахунками доходів і витрат сума в гривнях за проведенням сторно має дорівнювати сумі в гривнях за помилковим проведенням

г) за офіційним валютним курсом на дату укладення установчого договору в разі внеску в іноземній валюті до статутного капіталу гривні відображаються за рахунком 3630 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом». Різниця, що виникає при оцінці внеску за офіційним валютним курсом на дату внесення коштів в іноземній валюті та оцінці внеску за офіційним валютним курсом на дату укладення установчого договору у процесі формування статутного капіталу з участю іноземних інвесторів (а в разі збільшення статутного капіталу банку – на дату прийняття рішення про збільшення статутного капіталу), відображається за рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

г) за офіційним валютним курсом на дату сплати авансу (попередньої оплати) гривні відображаються у разі придбання за іноземну валюту немонетарних активів (запасів, основних засобів, нематеріальних активів тощо) та отримання робіт і послуг [1].

Поряд з тим, що облікова банківська система характеризується своєю потужністю та високою якістю, в процесі формування інформації про валютні операції існують облікові недоліки, які полягають у такому:

1. У чинному плані рахунків передбачені спільні рахунки для обліку доходів і витрат, одержаних як від валютних операцій, так і операцій, проведених у національній валюті. Вважаємо за необхідне внести зміни до Плану рахунків і розмежувати синтетичний облік вказаних операцій.

2. Для відображення в обліку курсових різниць та реалізованого, чи нереалізованого фінансового результату у ході проведення валютних операцій у чинній обліковій практиці вітчизняних банків використовується лише один рахунок № 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» [4]. Вважаємо таке облікове відображення неточним, так як для обліку курсових різниць, які виникають в результаті переоцінювання активів чи пасивів внаслідок коливання валютних курсів, варто передбачити окремі синтетичні рахунки. Окрім того, для забезпечення процесу достовірного визначення фінансового результату від торгівлі валютою і банківськими металами, вважаємо за необхідне передбачити у Плані рахунків два синтетичних рахунки: «Позитивний результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» – рахунок № 6204 та «Негативний результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» – рахунок 7 класу Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків.

3. Через надто значну деталізацію та складність облікових записів у комерційних банках України виникає факт перевантаження облікового процесу, як в цілому, так і зокрема валютних операцій банків. Даний нюанс прослідковується в ході відображення в обліку власних банківських валютних операцій у процесі використання так званих технічних рахунків для обліку валютної позиції банку (рахунки 3800 та 3801). Використання даних рахунків є необхідним при обліку відкритої валютної позиції банку, що дає змогу проаналізувати у подальшому її структуру та характер. Якщо ж валютна позиція закрита, тобто сальдо за рахунками 3800 і 3801 дорівнює нулю, то облікові записи за даними рахунками вважаємо недоречними і обтяжливими для облікової системи в цілому.

Серед валютних операцій є ті, які відображаються на позабалансових рахунках. До них належать: вимоги та зобов'язання банку, які можуть виникнути в майбутні періоди та за якими банк зазнає ризику; документи й цінності. Усі угоди, за якими в банку виникають вимоги або зобов'язання, відображаються у балансі за датою операції. Операції, за якими дата операції не збігається з датою розрахунку, впливають на розмір позабалансової валютної позиції. Для обліку таких операцій використовується технічний рахунок 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами». У разі відображення обмінних операцій за позабалансовими рахунками слід використовувати позабалансовий рахунок 9920, а в разі відображення інших операцій – контррахунки груп 990, 991.

Залежно від потреб банку в аналітичній інформації, можливостей програмного забезпечення комерційний банк самостійно визначає порядок ведення аналітичного обліку за технічними рахунками та технічні аспекти переоцінки рахунків в іноземній валюті.

Висновки

Наростання процесів інтеграції, інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя зумовлює посилення ролі валютних операцій. Виконання зазначених операцій, безумовно, спрямоване на одержання прибутків, тому даний процес має базуватися на чітких та обґрунтованих аналітичних дослідженнях. В умовах відсутності достовірної та оперативної облікової інформації такий аналіз й подальші ефективні управлінські рішення - неможливі. Іншими словами, процедура прийняття управлінських рішень має базуватися на якісній інформації про валютні операції, сформованій в межах системи бухгалтерського обліку комерційних банків України. Вважаємо, що наведені пропозиції стосовно удосконалення облікового процесу валютних операцій банку дозволять усунути існуючі недоліки в обліку таких операцій та сформувати необхідну інформаційну базу для ефективного валютного і валютного контролю.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження слід зосередити на вивченні методики обліку і аналізу валютних операцій, щоб сформувати підсистему управлінського обліку, яка посилить конкурентні переваги у банківській діяльності.

Література

1. Левицька С. О. Облік і аудит операцій в іноземній валюті: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / С. О. Левицька. – Тернопіль, 2000. – 20 с.
2. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : [Електронний ресурс] / Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р., № 15-93, у ред. від 27 вересня 2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4205-17>.
3. Про затвердження Положення про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій : [Електронний ресурс] / Постанова Правління Національного банку України від 15 серпня 2011 року, № 281 – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=81643>.
4. Про банки і банківську діяльність: [Електронний ресурс] / Закон України від 07.12.2000 р., № 2121 – III – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Про затвердження змін до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України: [Електронний ресурс] / Постанова Правління Національного банку України від 9 вересня 2009 року, № 538 – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE17061.